
Як допомогти вчителю української мови та літератури підготуватися до успішного проходження сертифікації: з досвіду роботи Харківської академії неперервної освіти

*Дегтярьова Галина,
доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри сучасних методик навчання
Харківської академії неперервної освіти
metukrlit@gmail.com*

Сьогодні багато говориться про важливість сертифікації педагогів. Безперечно, сертифікація – це не лише перевірка професійних знань, а й можливість для педагогів удосконалювати свої професійні компетентності та розвиватися. Вона мотивує до самоосвіти, підвищує престиж професії та сприяє впровадженню інновацій в освітній процес. Завдяки сертифікації вчителі стають агентами змін, які створюють якісну й сучасну освіту.

Зараз ми спостерігаємо за поступовим розширенням сертифікації вчителів, за тим, як зростає її роль для іміджу закладів освіти, про що було наголошено в матриці змін Стратегічного плану діяльності МОН України до 2027 року [2], де зазначено, що одним із показників результативності реформи «Нова українська школа» є кількість сертифікованих учителів у закладі освіти.

Учительство потребує допомоги в підготовці до проходження сертифікації. На сьогодні вже є спеціалізовані курси підвищення кваліфікації для вчителів, які готуються до сертифікації. Вони охоплюють як теоретичну, так і практичну підготовку до всіх етапів сертифікації (тестування, самооцінювання, експертне оцінювання). Для цього можна скористатися платформами онлайн-освіти, такими як Prometheus (курс «Сертифікація вчителів: як підготуватись і пройти», авторами якого є фахівці НУШ, сертифіковані педагоги), EdEra (курси для опанування професійного стандарту, НУШ, формувального оцінювання), платформа «Всеосвіта» (вебінари, наприклад, «Сертифікація – шлях творчого вчителя», «Сертифікація – якісна та незалежна оцінка роботи педагогічного працівника» тощо та курси підвищення кваліфікації: «Формування професійної компетентності сучасного педагога: інструменти професійного саморозвитку»), ІППО (курси «Підготовка вчителів до сертифікації: як заступник директора створює умови для професійного розвитку»), методична служба «Світич» (ТОВ «Світич») (курс «Сертифікація педагогів: вивчення практичного досвіду роботи»), Національний університет «Львівська політехніка» / Центр ІТ-освіти (курс «Самооцінка професіоналізму педагога: сучасні вимоги») тощо.

Варто зауважити, що важливу роль у підготовці педагогів до проходження сертифікації відіграють заклади післядипломної педагогічної освіти. Зосередимось на їх ролі в цьому процесі. Розглянемо на прикладі КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», які заходи з цього питання проводяться в таких закладах. Ураховуючи те, що особливістю діяльності Харківської академії неперервної освіти є комплексність у розв'язанні важливих питань: поєднання методичних заходів і підвищення кваліфікації, що є результатом мережевої взаємодії структур, а також залучення стейкхолдерів, наприклад, управління Державної служби якості освіти (ДСЯО) у Харківській області та Харківський регіональний центр оцінювання

якості освіти (РЦОЯО), якщо ми говоримо про сертифікацію (рис. 1), то варто звернути увагу на весь комплекс заходів, присвячених цьому питанню.

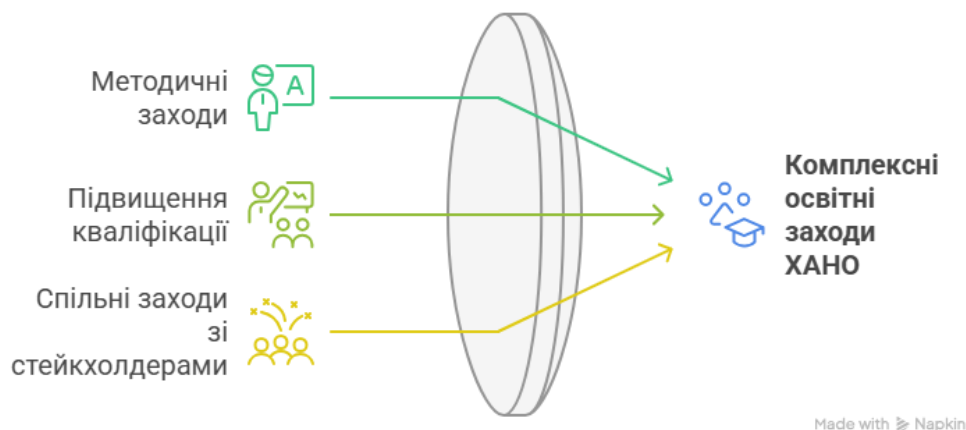

Рис. 1. Комплексний підхід у Харківській академії неперервної освіти з питань підготовки педагогічних працівників ЗЗСО до участі в сертифікації

Щодо методичних заходів, то на етапі започаткування сертифікації з метою аналізу нової практики оцінювання професійної компетентності педагогів шляхом сертифікації вчителів початкових класів і покращення якості освіти в лютому 2020 року Харківська академія неперервної освіти спільно з управлінням ДСЯО у Харківській області та Харківським РЦОЯО провела засідання круглого столу за темою «Сертифікація – крок до професійної досконалості» за участі експертів, учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти, які успішно пройшли сертифікацію у 2019 році.

Крім того, методичні структури академії в межах пролонгованих заходів проводили і проводять онлайн-школи, науково-практичні вебінари та вебсемінари відповідної тематики, які знайомлять як учителів, так і керівників закладів освіти області з процедурою сертифікації та спонукають педагогічних працівників до участі в ній. Наприклад, у межах воркшопу «Особливості навчання української мови в умовах Нової української школи: методичний та практичний аспекти» за темою «Засади педагогічної діяльності вчителя української мови та літератури НУШ в умовах освітніх втрат. Процедура сертифікації вчителів у системі базової освіти» (2023) було висвітлено особливості цієї процедури й дано поради, як краще вчителю української мови та літератури підготуватися до неї.

Ураховуючи те, що дуже важливо, щоб адміністрація закладу освіти, консультанти ЦПРПП розуміли важливість для установи участі педагогів у процедурі сертифікації, було приділено увагу розвитку в них компетентності стратегічного управління персоналом щодо організації сертифікації педагогічних працівників. Так, учасникам Школи ефективного управління закладом загальної середньої освіти пропонувалося долучитися до вебінару за темою «Нормативно-правові аспекти роботи з кадрами щодо впровадження компетентнісного підходу в освітній процес ЗЗСО. Нововведення в організації та проведенні атестації і сертифікації педпрацівників» (2023), де обговорювалися питання ролі та місця керівника у процедурі сертифікації. Крім того, викладачі кафедр із метою інформування управлінців в освітніх програмах підвищення кваліфікації передбачили заняття, під час проведення яких розповідається про філософію та

суть сертифікації. Керівників ЗЗСО, працівників ЦПРПП під час занять за темами «Сертифікація: оцінювання професійної компетентності педагогів», «Що треба знати керівнику ЗЗСО про процедуру сертифікації вчителів у системі базової освіти» спонукають зрозуміти, що саме сприяє успішній участі вчителів закладів освіти в сертифікації, яка роль керівників ЗЗСО і працівників ЦПРПП у підготовці вчителів до участі в сертифікації. До речі, у межах субвенції НУШ у 2024 р. для керівників ЗЗСО та їх заступників проводилися заняття за темами «Сертифікація як зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогів», «Сертифікація вчителів НУШ: акценти для заступника директора», «Спостереження за проведенням навчального заняття: оцінювання професійних компетентностей учителів», у межах яких висвітлювалися основні аспекти сертифікації як зовнішнього оцінювання професійних компетентностей педагогів.

Безперечно, основними учасниками процедури сертифікації все ж таки є вчителі, тому для них в освітніх програмах передбачені заняття, присвячені висвітленню особливостей процедури сертифікації, зокрема для вчителів початкових класів пропонується заняття за темою «Сертифікація педагогічних працівників як фактор якісних змін у системі початкової освіти», для вчителів історії, громадянських дисциплін – «Як підготуватися до сертифікації вчителя історії та громадянських дисциплін: поради з практики», для вчителів української мови та літератури – «Сертифікація як засіб визначення рівня професійної компетентності вчителя» тощо.

Крім того, викладачі Харківської академії неперервної освіти на початку впровадження процедури сертифікації розробили кілька тематичних спецкурсів для педагогічних працівників різних категорій, а саме: для вчителів початкових класів «Готуємося до сертифікації: як успішно пройти сертифікацію вчителям початкових класів»; для директорів і заступників директорів ЗЗСО, учителів української мови і літератури, математики «Для активних «агентів змін»: як успішно пройти сертифікацію вчителям мовно-літературної, математичної освітніх галузей», які спрямовані на актуалізацію ідей впровадження сертифікації як процесу виявлення та заохочення педагогічних працівників із високим рівнем педагогічної майстерності, на розвиток професійних компетентностей учителя щодо вмінь застосовувати сучасні методи та технології навчання.

Уже тричі, починаючи з 2023 року, учителі української мови та літератури долучалися до сертифікації. Як показав час, багатьом учителям не вистачило знань із питання підготовки до сертифікації, що своєю чергою не дало їм успішно пройти процедуру сертифікації. Це спонукало викладачів кафедри методики навчання мов і літератури розробити розраховану на 60 годин (2 кредити ЄКТС) освітню програму (ОП) підвищення кваліфікації «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності» [1], яка є складовою Комплексної програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з української мови та літератури.

Мета статті – схарактеризувати освітню програму підвищення кваліфікації «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності».

Актуальність ОП, на нашу думку, полягає в необхідності ознайомити вчителів української мови та літератури з процедурою сертифікації педагогічних працівників як альтернативою атестації, участь у якій дозволить їм не лише визначити свій інтелектуальний та педагогічний потенціал на основі аналізу

виконання схарактеризованих у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225) трудових функцій (професійних компетентностей, що входять до них), які дозволяють організувати навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання, але й осмислити досягнуте, вчасно та ефективно реагувати на професійні потреби й запити і спроектувати подальший професійний розвиток, а також акцентувати їх увагу на важливості ролі в їх професійній діяльності.

Варто зауважити, що ОП «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності» розроблена на основі Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженої наказом МОН України від 12.10.2024 № 904 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, та з урахуванням положень: законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», від 14.12.2016 № 988-р «Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників», Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225, Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1190 (зі змінами).

Звертаємо увагу на те, що метою цієї ОП є: ознайомлення вчителів української мови та літератури з особливостями сертифікації як процедури зовнішнього оцінювання професійної діяльності вчителя відповідно до трудових функцій (професійних компетентностей, що входять до них), які схарактеризовані в Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024); висвітлення тісного зв'язку професійних компетентностей вчителя з якісною організацією навчання та виховання учнів / учениць під час здобуття ними повної загальної середньої освіти, орієнтованого на формування ключових і предметних компетентностей у здобувачів освіти в Новій українській школі; заохочення вчителів української мови та літератури з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання та новими освітніми технологіями і сприяють їх поширенню, до участі в процедурі сертифікації.

Відповідно до мети ОП ми визначили основні завдання, які мають розв'язати викладачі академії під час організації підвищення кваліфікації за означеною ОП. По-перше, забезпечити розвиток професійних компетентностей відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), у межах професійної діяльності: А2. предметно-методичної; Г2. організаційної; Д1. здатності до навчання впродовж життя. По-друге, спонукати вчителів / викладачів української мови та літератури до усвідомлення важливості проходження процедури сертифікації, яка сприятиме їх позитивній самооцінці та надасть можливість підтвердити свій рівень професійної майстерності. По-третє,

ознайомити їх з усіма етапами сертифікації та надати рекомендації щодо підготовки до кожного етапу процедури сертифікації. По-четверте, висвітлити зміст і практичну реалізацію трудових функцій; схарактеризувати всі професійні компетентності вчителя української мови та літератури, ґрунтуючись на Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024); показати, як вони пов'язані з формуванням у здобувачів освіти ключових компетентностей та наскрізних умінь відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.

Автори ретельно продумали змістове наповнення ОП, яке структурували за чотирма модулями (рис. 2).

**Модулі освітньої програми підвищення кваліфікації
«Сертифікація вчителів української мови та літератури –
інструмент оцінювання професійної компетентності»**

Рис. 2. Перелік модулів освітньої програми підвищення кваліфікації за темою «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності»

Перший модуль «Сучасні нормативні вимоги до професійної діяльності педагога» дозволяє зосередитися на головному документі, що покладено в основу сертифікації, – Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024). Учителям під час навчального заняття «Учитель 4.0: як новий Професійний стандарт змінює освітню реальність» пропонується з'ясувати, хто такий Учитель 4.0, його основні компетентності та ролі в освітньому процесі, а також як Професійний стандарт допомагає вчителям визначити траєкторію професійного розвитку. Акцентується увага на огляді змін у новому Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти (2024), характеристики трудових функцій та професійних компетентностей педагогічного працівника.

Другий модуль «Професійні компетентності, необхідні вчителю для виконання всіх трудових функцій» передбачає глибоке занурення в зміст усіх 11 професійних компетентностей учителя, починаючи від компетентностей, що стосуються трудової функції «Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)», і завершуючи тими, що стосуються трудової функції «Безперервний професійний розвиток» (рис. 3, 4). Учителів ознайомлюють із суттю та характеристикою кожної професійної компетентності; із критеріями, на які будуть звертати увагу експерти під час оцінювання певної компетентності в процесі

вивчення практичного досвіду педагога, із Програмою незалежного тестування фахових знань і вмінь з української мови та літератури, з тим, як її зміст знаходить відображення в питаннях незалежного тестування фахових знань і вмінь учителів української мови та літератури, що стосуються оцінювання кожної компетентності.

Рис. 3. Трудові функції вчителя відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024)

Рис. 4. Професійні компетентності вчителя відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024)

Слухачі курсів мають можливість: здійснити аналіз тестових завдань із зошитів незалежного тестування фахових знань і вмінь учителів української мови та літератури за попередні роки й виконати їх; якщо припустяться помилок, обговорити з викладачами, чому саме така відповідь є правильною; замислитися над тим, яких знань їм бракує, і продумати власну індивідуальну траєкторію подальшого професійного розвитку. Вони отримують поради від викладачів, кожен професійну компетентність можна реалізувати під час проведення уроків.

Хочемо зауважити, що практико-орієнтовані заняття, які проходять онлайн, передбачають різні види роботи зі слухачами (індивідуальну, групову, фронтальну), що передбачають використання різноманітних цифрових сервісів (робота з онлайн-дошками Padlet, Lino тощо. Крім того, практична частина занять передбачає добір учителями ефективних методів, прийомів навчання, розроблення вправ і завдань за допомогою AI, цифрових сервісів LearningApps, Wordwall, Mentimeter, Canva тощо) для реалізації компетентнісного підходу у формуванні предметних компетентностей та наскрізних умінь у здобувачів освіти; моделювання змісту уроку на основі універсального дизайну та з урахуванням вимог до результатів навчання учнів, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти та модельними (навчальними) програмами; аналіз уроку в дистанційному форматі з точки зору застосування компетентнісно орієнтованих завдань для мотивації навчання на кожному етапі уроку й підвищення пізнавального інтересу учнів тощо, та сприяє набуттю педагогами не лише професійних, а й соціальних навичок (робота в команді, вміння дослухатися до думок колег). Так, працюючи в групах, слухачі розробляють критерії оцінювання для різних видів навчальної діяльності (наприклад, написання есе, участь у дискусії, аналіз літературного твору); створюють завдання для формувального оцінювання з використанням різних методів; відпрацьовують вміння фіксувати результати навчання здобувачів освіти в умовах упровадження нових підходів до оцінювання, розв'язують педагогічні ситуації тощо.

Третій модуль «Концептуальні засади підготовки вчителя до проходження сертифікації» спрямований на ознайомлення з процедурою сертифікації вчителів української мови та літератури, а саме: особливостями організації експертного дослідження практичного досвіду педагогів; етапами сертифікації: реєстрацією для участі в процедурі сертифікації, незалежним тестуванням, самооцінюванням і вивченням практичного досвіду роботи, що передбачає самопрезентацію досвіду, спостереження за професійною діяльністю учасника сертифікації під час уроків та інтерв'ю. Приділялася увага і психоемоційному комфорту як фактору успішного проходження сертифікації.

Наводимо як приклад скріншоти проведення деяких практико-орієнтованих занять (рис. 5-8).

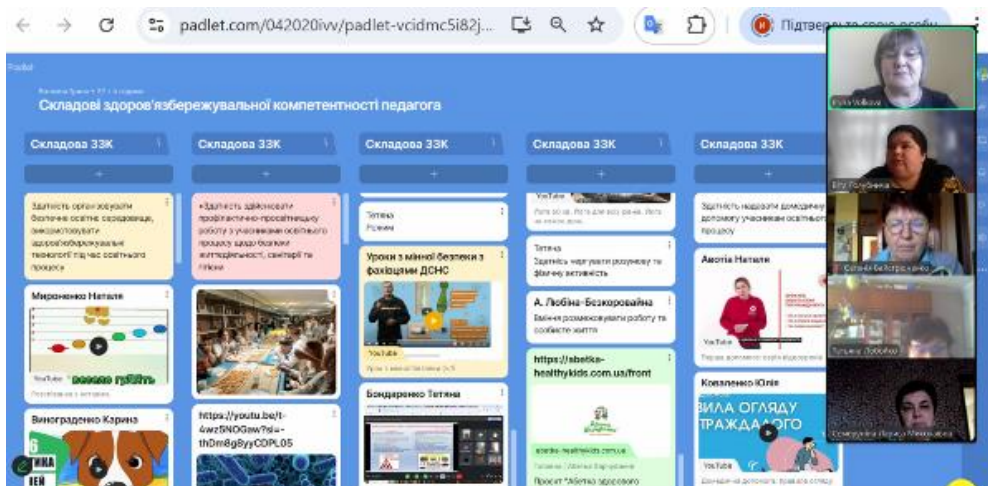

Рис. 5. Скриншот заняття «Здоров'язбережувальна діяльність учителя в контексті професійного стандарту вчителя ЗЗСО»

Рис. 6. Скриншот заняття «Здатність створювати безпечне освітнє середовище. Формування в учнів навичок безпечної поведінки»

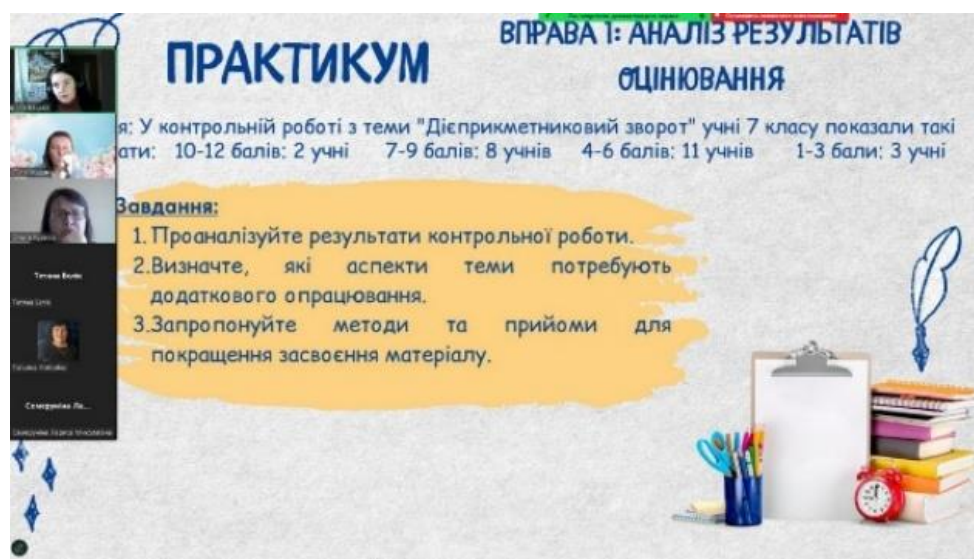

Рис. 7. Скриншот заняття «Оцінювально-аналітична компетентність: суть та характеристика. Методики здійснення формульованого поточного і підсумкового оцінювання на уроках української мови та літератури»

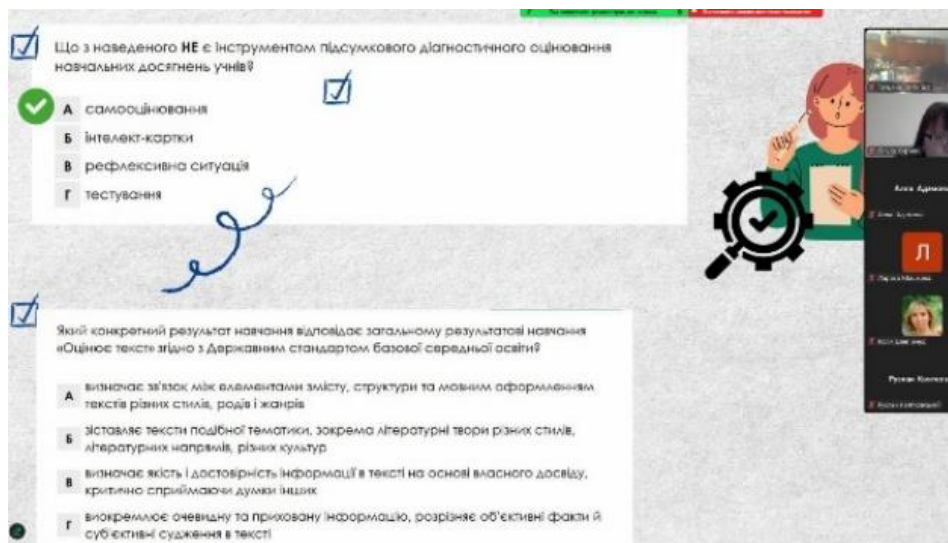

Рис. 8. Скриншот заняття «Оцінювально-аналітична компетентність: суть та характеристика. Методики здійснення формульованого поточного і підсумкового оцінювання на уроках української мови та літератури». Розгляд тестових завдань

На рис. 9 подано декілька відповідей слухачів щодо корисності запропонованих матеріалів по завершенню навчання за названою вище програмою, яке вперше відбулось у квітні 2025 року.

Які матеріали були для Вас найбільш корисними і чому?

22 відповіді

Все було корисне
Усі матеріали корисні для мене, але лекція про психологічну компетентність педагога допомогла побачити мої недопрацювання в цій сфері, тому виявилась найбільш корисною.
Здатність реалізувати інтегроване навчання
Матеріали щодо здатності формувати в учнів ключових компетентностей
Етапи сертифікації
Найбільш корисними для мене були матеріали щодо компетентності педагогічного партнерства, так як педагогіка партнерства є ключовим компонентом формули НУШ. Учителю (викладачу) необхідно знати напрямки партнерської взаємодії в освітньому просторі, тому що вони є важливими для створення сприятливого та результативного освітнього середовища.
Інноваційні методи та підходи до викладання предмету
Види й форми навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти, інтегроване навчання здобувачів освіти, Методики здійснення формульованого поточного і підсумкового оцінювання на уроках української мови та літератури
Усі, тому що раніше так детально про сертифікацію не чула
Як підготуватися до успішного проходження незалежного тестування. Використання цифрових технологій

Рис. 9. Приклади відповідей слухачів на питання анкети по завершенню навчання за ОП «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності»

Четвертий модуль «Діагностико-аналітичний» дозволяє під час настановного заняття ознайомити слухачів з організацією, змістом і особливостями проведення курсів, здійснити вхідне опитування, результати якого допомагають визначити потреби тих, хто зареєструвався на ці курси, та під час навчальних занять дати відповіді на питання, які турбують слухачів, побачити очікування (рис. 10).

Ваші очікування від КПК за ОП «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності»

22 відповіді

Розуміння процедури сертифікації, підтримка та обмін досвідом
З'явиться бажання пройти сертифікацію!
цікаві та нові знання, практичні навички
Отримати нові знання.
Максимальні
Отримати більше інформації з цієї теми
Курси допоможуть адаптуватися до змін у сфері освіти, таких як нові стандарти оцінювання.
Щоб матеріали КПК з даної теми стали для вчителя одним з інструментів мотивації для проходження сертифікації.

Рис. 10. Очікування слухачів

У процесі конференції з обміну досвідом (рис. 11) є можливість обговорити найбільш актуальні питання, що стосуються сертифікації вчителів і професійної діяльності, обмінятися досвідом, з'ясувати, чи виправдалися очікування слухачів від навчання на курсах, якої ще допомоги від викладачів вони потребують.

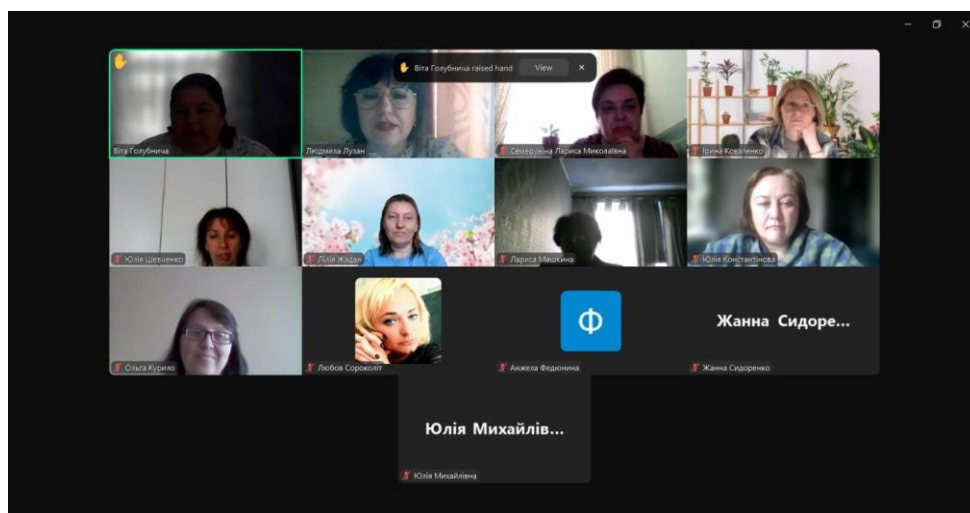

Рис. 11. Конференція з обміну досвідом

Важливо, що до викладання на курсах за цією програмою, крім викладачів Харківської академії неперервної освіти, було залучено фахівців із питань

сертифікації: експертів Східного міжрегіонального управління Державної служби якості освіти з оцінювання професійних компетентностей педагогічних працівників, учителів української мови та літератури Харківської області, які стали сертифікованими вчителями та долучилися до когорти експертів із сертифікації, які давали дієві практичні поради з власного досвіду та ділилися ефективними стратегіями для успішної підготовки та проходження сертифікації.

Навчання за схарактеризованою освітньою програмою дозволяє слухачам і слухачкам розвинути такі професійні компетентності:

- *A2 предметно-методичну* (здатність формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності та наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти, спираючись на власні професійні компетентності);
- *G2 організаційну* (здатність організовувати різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну);
- *D1 здатність до навчання впродовж життя* (здатність здійснювати власний професійний розвиток, визначати потреби особистого професійного розвитку, зокрема і через участь у сертифікації як процедурі зовнішнього оцінювання професійної діяльності вчителя).

Оцінка слухачами, наскільки виправдалися їхні очікування від навчання на курсах за п'ятибальною шкалою (рис. 12), є свідченням того, що стратегія розробників ОП «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності» щодо визначення її змістового наповнення та добору викладацького складу була правильною. Як бачимо, у більшості очікування справдилися.

Якою мірою справдились Ваші очікування від навчання на курсах підвищення кваліфікації «Сертифікація вчителів українськ...умент оцінювання професійної компетентності?»

22 відповіді

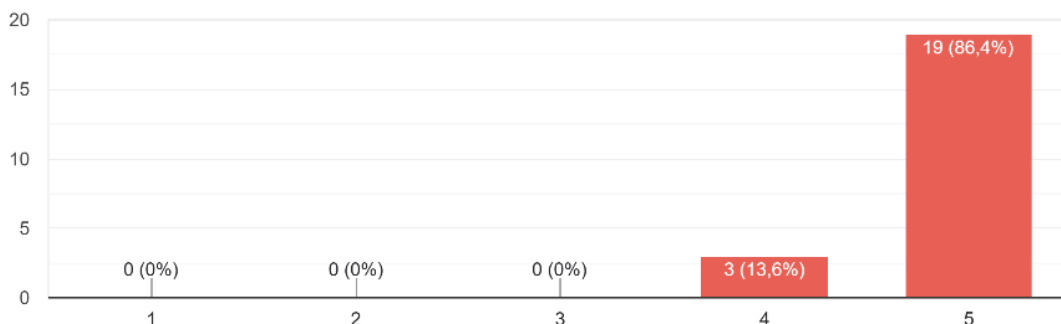

Рис. 12. Реалізація очікувань слухачів

На питання «Якби ваші колеги / знайомі запитали про ці курси підвищення кваліфікації, що б ви їм відповіли в кількох реченнях?» слухачі зазначили, що порадили би своїм колегам, адже «курси є корисними для вчителя будь-якого рівня, оскільки навіть уже з відомої інформації можна виокремити щось нове», «саме ці курси допоможуть не лише у підготовці до сертифікації, а й у професійній діяльності». Одна зі слухачок відповіла так: «Ці курси підвищення кваліфікації – це чудова можливість розширити професійні знання, отримати практичні навички та

ознайомитися з новими сучасними методиками роботи. Вони не тільки допомагають удосконалити свої компетентності, але й мотивують до особистого та професійного розвитку. Безумовно, варто пройти!»

Можемо констатувати, що підвищення кваліфікації вчителів за пропонованою освітньою програмою «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності» є ефективним, сприяє професійному розвитку педагогів і спонукатиме їх до участі в процедурі сертифікації, а інститути післядипломної освіти будуть продовжувати створювати умови для професійного зростання педагогів, надаватимуть методичну підтримку, забезпечуватимуть їх актуальними знаннями та практичними навичками і сприятимуть формуванню сучасних освітніх компетентностей. Саме завдяки їх діяльності сертифікація стає доступним і ефективним інструментом розвитку педагогів.

Список використаних джерел

1. Освітня програма курсів підвищення кваліфікації за темою «Сертифікація вчителів української мови та літератури – інструмент оцінювання професійної компетентності». URL: <https://docs.google.com/document/d/1JqJbY46OosFaHF81QNsZdmJdJ9nNinub/edit?tab=t.0>
2. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року : Наказ Міністерства освіти і науки України від 07 березня 2024 р. № 276. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-strategichnogo-planu-diyalnosti-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-do-2027-roku>.